

местных организаций и предприятий; отраслевые ограничения (сдерживание или запрещение доступа иностранных инвестиций в отрасли, которые являются особо важными для экономического и социально-культурного развития государства); разработка действенных систем контроля привлечения и использования средств иностранных заимствований.

Из вышеперечисленных аспектов, можно выделить последний. Одной из главных сторон обеспечения финансовой безопасности государства – это повышение эффективности привлечения и использования средств займов международных финансово-экономических организаций (МВФ, МБРР и др.). Важность займов международных финансово-экономических организаций очень большая для усиления экономики Казахстана (особенно в условиях возникновения бюджетного дефицита), создания развитого рыночного хозяйства в стране. По концепции займы МФЭО должны составлять финансовую базу, основу реализации структурных преобразований в экономике, созданий рыночной инфраструктуры, решения острых социальных проблем. Из-за проблемы нехватки финансовых ресурсов для дальнейшего прогресса отечественного высокотехнологичного производства, задачи оптимизации привлечения и использования займов МФЭО становятся все более актуальными.

Литература

1. Закон РК «О национальной безопасности Республики Казахстан» (с изменениями и дополнениями по состоянию на 28.12.2018 г.) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <https://online.zakon.kz/Document>

2. Р.О. Бугубаева К.С. Айнабек Н.И. Видрицкая Б.У. Сейтхожин Экономическая безопасность и проблемы ее обеспечения в Республике Казахстан — Караганда: Карагандинский экономический университет Казпотребсоюза, 2016. — 183 с.

Сажинов С.Ж., 2 курс (академик Е.А.Бөкетов атындағы ҚарУ)
Ғылыми жетекші - э.ғ.к., профессор Набиев Е.Н.

ӘЛЕМДІК МҰНАЙ НАРЫҒЫН ДАМУДЫҢ КЕЙБІР АСПЕКТІЛЕРІ

Қазіргі уақытта әлемде мұнай маңызды орын алады. Мұнай нарықтағы негізгі энергия тасымалдаушысы болып табылады. Минералды шикізат әртүрлі түрлер мен сорттарда болады, мұнайдан әртүрлі пайдалы өнімдерді алады, нәтижесінде мұнай бағасы әлемдік экономикалық даму деңгейін сипаттайтын өте тұрақсыз тұжырымдама болып табылады. Әлемнің барлық елдері үшін айтарлықтай практикалық қызығушылық энергия ресурстарының әлемдік нарықтарын дамыту болып табылады, сондықтан әлемдік саудаға тартылмайтын бірде-бір ел қалмады.

Мұнай-маңызды энергетикалық ресурс, бірақ сонымен бірге шектеулі. Әрине, оны бақылау үшін көптеген жылдар бойы күрес жүріп жатыр. Мұнай саласы жекелеген елдердің де, жалпы әлемдік нарықтың да экономикасы мен саясатына айтарлықтай әсер етеді.

Мұнай және мұнай өнімдерінің әлемдік нарығы әлемдік энергетикалық нарықтың маңызды бөлігін құрайды және елдер мен жаһандық экономиканың тарихи дамуында маңызды рөл атқарады. Бұл өндіріс жағдайларына қатты әсер етеді. Ол қаржы секторы, мемлекеттік бюджет және төлем балансы оның жай-күйіне байланысты болатын мұнай өндіруші елдер үшін ерекше маңызға ие. Энергетикалық ресурстардың құрылымы, олардың қорларының мөлшері, сапасы, жаңартылуы, зерттеу дәрежесі, игеру мен пайдалану мүмкіндігін қамтамасыз ететін технологиялардың дамуы маңызды. Бұл факторлар энергия тұтынатын салалардың дамуымен қатар көмірсутек нарықтарындағы трансформациялық процестерді анықтайды.

Қазіргі уақытта мұнай нарығы ОПЕК жетекші рөл атқаратын, олигополияға жақын. Бұл ұйым әлемдік дәлелденген мұнай қорының 70% - дан астамын және халықаралық мұнай саудасының 50% - дан астамын бақылайды. ОПЕК-тің ең ықпалды қатысушылары Сауд Арабиясы, Кувейт және БАӘ сияқты елдер болып табылады, өйткені олардың иелігінде ОПЕК-тің дәлелденген мұнай қорының шамамен 50% - ы және әлемдегі барлық бос өндіруші қуаттар бар. Осы ерекшеліктердің арқасында ОПЕК саясаты негізінен осы елдердің әрекетіне байланысты.

ХЭА мәліметтері бойынша, 2020 жылдың қараша айында мұнай нарығындағы ұсыныс 1,5 миллион баррельге өсті./ күн. Өндірістің негізгі өсімі Ливияға (+0,6 млн барр./ күн), АҚШ (+0,4 млн барр./ күн), Норвегия (+0,2 млн барр./ күн) және Канада (+0,2 миллион барр./ күн). Сонымен қатар, өндірістің айтарлықтай төмендеуі тек Бразилияда байқалды (-0,1 миллион баррель./ күн). Желтоқсан

айында МЭА 2020 жылы мұнайға деген сұраныс болжамын тағы 91,3 миллион барр-дан төмендетті. күніне 91,2 миллион баррға дейін./ күн (2019 жылдың деңгейіне қатысты 8,8%).

2021 жылы ХЭА-да мұнайға деген сұраныс 96,9 миллион баррельге дейін қалпына келеді деп күтілуде./ күн (кесте 1).

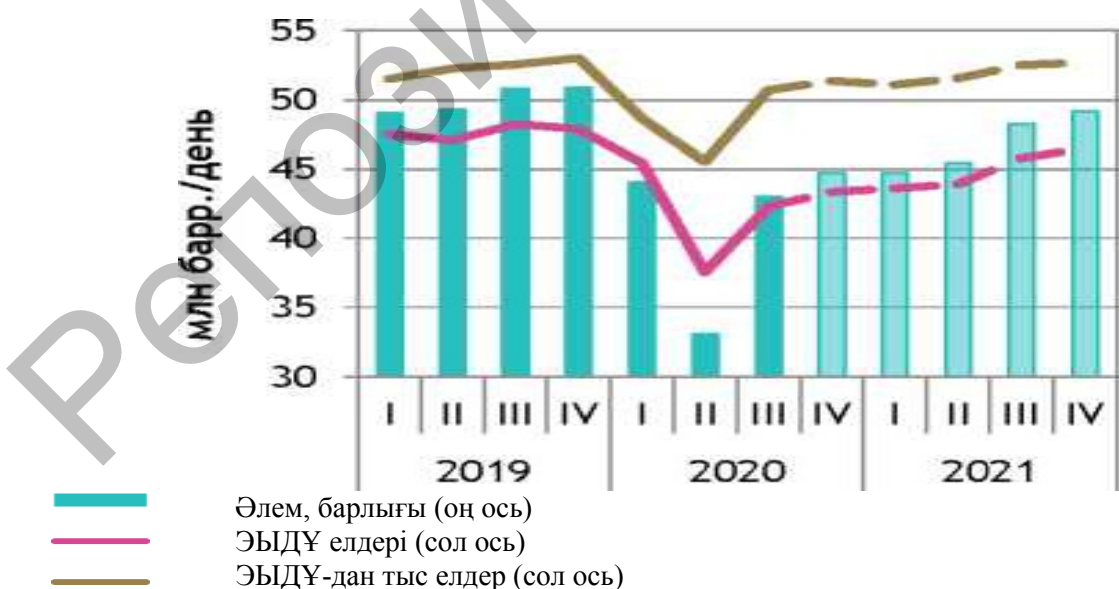
Кесте 1

Әлемде мұнай өндіру және тұтыну (млн. барр./ күні)

	2019 жыл		2020 жыл			
	IV	I	II	III	IV (баға)	
Мұнай өндірісі						
ОПЕК	34,7	33,6	30,8	29,2	-	
Сауд Арабиясы	11,8	11,8	11,2	10,7		
АҚШ	17,9	18,0	15,9	16,3		
Ресей	11,6	11,6	10,4	10,1	10,3	
Әлем	101,6	100,3	92,1	91,1		
Мұнайды тұтыну						
Қытай	14,1	11,9	14,2	14,7	14,6	
Еуропа (ОЭСР)	14,1	13,3	11,0	12,8	12,5	
АҚШ	21,0	19,7	16,4	18,7	18,9	
Әлем	100,9	94,1	83,1	93,0	94,7	
Ескерту- автормен құрастырылған [1]						

1-кестеден көріп отырғанымыздай, талдау кезеңінде ОПЕК-ке кіретін елдердің мұнай өндірісі төмендегенін көруге болады. ОПЕК елдерінің мұнай өндірісінің төмендеуі 2016 жылдың соңында ОПЕК – ке қатысушы елдер мен кейбір тәуелсіз өндірушілер арасында келісімге қол қою болды. ОПЕК + келісіміне Ресей, Мексика, Оман, Қазақстан және Әзірбайжанды қоса алғанда, 11 тәуелсіз өндіруші қосылды. ОПЕК + келісіміне қол қою нәтижесінде оның қатысушылары араласпау саясатын тоқтатып, өндіріс көлемін қысқарту туралы шешім қабылдады.

2019 жылдың соңына қарай мұнайды әлемдік тұтыну экономикалық белсенділіктің ішінара қайта жандануы және елдердің карантиндік режимнен шығуы арқасында айтарлықтай қалпына келді. Алайда сұраныстың қалпына келу қарқыны төмендейді (1-сурет).

Сурет 1. Әлемде мұнайды тұтыну

Ескерту- қайнар көздері бойынша автормен құрастырылған[1]

1-суреттен көріп отырғанымыздай, бүкіл әлем бойынша 2020 жылдың IV тоқсанында 2019 жылдың IV тоқсанының деңгейіне қатысты тұтыну көлемінің қысқаруын бағалау 5,8 миллион барр

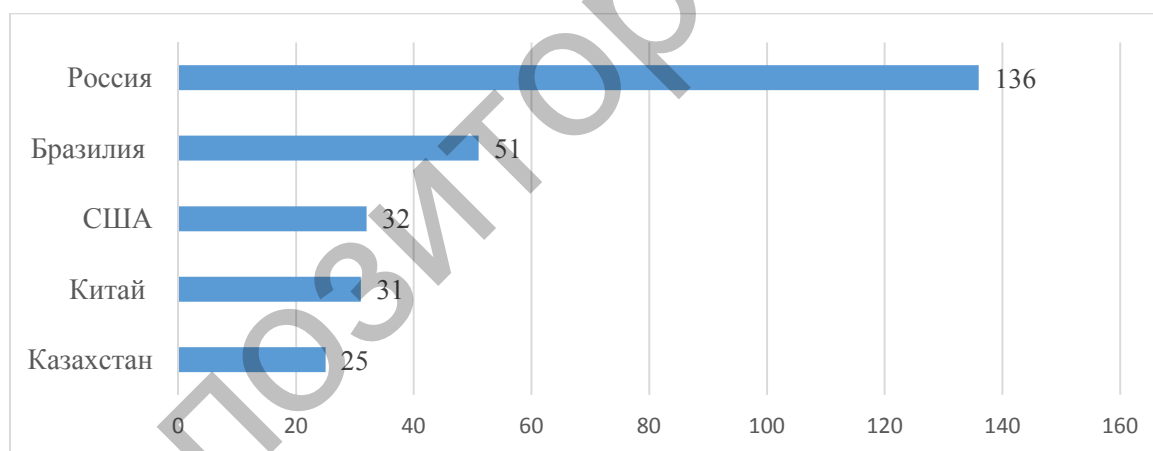
диапазонында болатындығын көруге болады./ күн (АҚШ) 7,3 млн баррға дейін./ күн (ОПЕК). МЭА бағасы ортасында (6,2 миллион барр./ күн). Сонымен бірге, 2020 жылдың ІІ тоқсанында, ең өткір дағдарыс кезінде сұраныстың төмендеуі шамамен 16 миллион баррельге жетті./ жылдық мәндегі күн. Осылайша, әлемдік экономика шығындардың жартысынан көбін "жеңе" алды.

2021 жылы мұнай тұтынуы шамамен 3-4 миллион баррельге жетеді./ күн дағдарысқа дейінгі 2019 жылға қарағанда аз. ОПЕК-тің бағалауы осы аралықтың пессимистік шетіне жақын екенін және мұны мұнай экспорттаушылардың болашақ кірістерді болжауға сақтықпен қарауымен түсіндіруге болатындығын ескеру қажет.

Қазақстан ОПЕК-ке кірмейтін елдердің 2P санатындағы қалған мұнай қорлары бойынша топ 5-ке кіреді (2-сурет).

2-суреттен IHS Markit бағалауына сәйкес, 2P санатындағы мұнай қоры бойынша әлемде 5-ші орында екенін көруге болады. көшбасшылар-Ресей Федерациясы, ол 136 миллиард баррельді құрайды. Бразилия - 51 млрд. барр. 2021 жылы Қазақстан Республикасы үшін жағымсыз жағдайлардың бірі ретінде мұнай бағасының және өндіру көлемінің төмендеуін атап өту қажет. Мұнай бағасының күрт төмендеуі (14,85 АҚШ долларына дейін). АҚШ / барр. наурыз айының соңында) және өндіру көлемінің қысқаруы (2019 жылғы 90 млн тоннадан 2020 жылға болжанатын 85,2 млн тоннаға дейін) екі маңызды факторға байланысты.

1) әлемдік нарықтағы мұнайға деген сұраныстың төмендеуінде **коронавирустық пандемия** мен карантиндік шаралар аясында экономикалық белсенділіктің төмендеуі шешуші рөл атқарды. 2021 жылы әлемдік экономикадағы белсенділіктің төмендеуі ұлы депрессиядан бері күшті болады деп күтілуде (2019 жылғы 2,9% өсіммен салыстырғанда 4,9%-ға бағаланады). Теріс үрдістер Қазақстаннан мұнай импорттаушы барлық елдерде байқалады, ал негізгі сыртқы экономикалық әріптестер Қытайда сияқты ЖІӨ өсімінің күрт төмендеуін (2019 жылы+6,1% - бен салыстырғанда +1%) немесе Ресей мен ЕО сияқты ЖІӨ көлемінің төмендеуін (-6,6 және -10,2%) көрсетеді. Карантиндік шектеулердің біртіндеп әлсіреуіне қарамастан, ірі импорттаушы елдер өздерінің өндірістік қуаттарын толық жүктеуге әлі шыққан жоқ, бұл Қазақстанның 2021 жылғы экономикалық болжамдарына теріс әсер етеді.

Сурет 2. ОПЕК-ке кірмейтін елдердің алғашқы бестігі 2P санатындағы қалған мұнай қорлары бойынша. барр.

Ескерту- қайнар көздері бойынша автормен құрастырылған [2]

2) ОПЕК+мәмілесін тоқтатудың теріс әсері. ОПЕК + аясында қол жеткізілген өндірісті қысқарту туралы жаңа Келісім мұнай бағасының белгілі бір өсуіне әкелді, бірақ олардың деңгейі дағдарысқа дейінгі деңгейден әлі де алыс. Осы Келісім шеңберінде Қазақстан мамыр-шілде аралығындағы кезеңде тәуліктік өндіруді 390 мың баррельге қысқартуға міндеттенді. 2018 жылдың қазан айындағы көрсеткішке қатысты.

ОПЕК+ жаңа келісімінің қолданылу мерзімі 2021 жылы оған қатысушылардың мұнай нарығындағы сұраныс пен ұсыныс арасындағы теңгерімсіздікті қалай бағалайтынына және мұнайға "қолайлы" баға туралы қандай түсініктерге байланысты болады (елдің мұнай секторының шығынсыздық деңгейімен және бюджет теңгерілетін бағамен айқындалады, сондай-ақ елдің мұнай өндіру нарығындағы позицияларды сақтау жөніндегі мүмкіндіктеріне байланысты болады). Базалық сценарийде АКРА қысқа мерзімді перспективада мұнайға деген сұранысты шектеу

ОПЕК+қатысушыларының күш-жігерін үйлестіру тиімділігін арттырады деп болжайды. ОПЕК + - ке қатысатын елдердің мүдделеріндегі айырмашылықтар келісімнің нақты мерзіміне қатысты белгісіздікті күшейтеді, дегенмен олар ресми түрде анықталған [3]

Осылайша, мұнай нарығы олигополистік болып табылады, осыған байланысты ОПЕК-ке мүше елдер, сондай-ақ ОПЕК+шартына қосылған нарықтың басқа да мүдделі қатысушылары шеңберінде әрекет ететін мұнай өндіруге арналған квоталар туралы уағдаластықтар тетігі мұнай нарығын реттеуде маңызды рөл атқарады.

Әдебиеттер

1. Адаптация рынка нефти. Энергетический бюллетень декабрь 2020 // https://ac.gov.ru/uploads/2-Publications/energo/energo_dec_2020.pdf
2. Годовой отчет НК АО «Казмунайгаз» // https://www.kmg.kz/uploads/reports/KMG_AR19_RU.pdf
3. Экономика Казахстана—риски рецессии в 2020 году и перспективы выхода из нее // www.acra-ratings.ru/research/1997

Талғат Б.Ж., 1 курс (академик Е.А.Бөкетов атындағы ҚарУ)
Ғылыми жетекші - Ә.Ғ.К., доцент Сабыржан А.

ЦИФРЛЫҚ ЭКОНОМИКАНЫҢ ҚАЛЫПТАСУЫНДАҒЫ АҚПАРАТТЫҚ-КОММУНИКАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫҢ РӨЛІ

Постиндустриалды қоғамға көшу ақпараттық-коммуникациялық технологияларға білімге негізделген цифрлық экономиканы дамытудың негізгі құрамдас бөлігі болуға мүмкіндік берді. Жоғары технологиялық инновациялық өнімнің техникалық және экономикалық сипаттамаларының серпінді өсуі өнімнің есептеу қуаты мен зияткерлік әлеуетін едәуір арттыруға, ескірген стандарттар мен ақпараттық-коммуникациялық жүйелер мен желілердің технологиялық платформаларының тез өзгеруіне ықпал етеді [1]. Бұл ретте аса жоғары жылдамдықты желілердің, мобильді құрылғылар мен ақпараттық жүйелердің жұмыс істеуі мультимедиялық контенттің сапасын және халыққа көрсетілетін қызметтердің кең ауқымын арттыруға бағытталған.

Қазіргі уақытта өндірілетін өнімнің, көрсетілетін қызметтердің жаңа түрлерінің өмірлік циклінің барлық сатыларын басқаруды жүзеге асыруға мүмкіндік беретін жаһандық инновациялық желілер ерекше рөлге ие болуда. Жоғары технологиялық өнімдер мен қызметтердің жаңа және модификацияланған түрлеріне сұранысты жандандыру ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың жедел дамуымен де, олардың тез моральдық қартаюымен де байланысты, нәтижесінде өмірлік циклдің төмендеуіне және кейбір технологиялардың басқалармен алмастырылуына әкеледі. Бұлты технологиялардың таралуы, деректер көлемінің экспоненциалды өсуі, есептеу жүйелерін ұйымдастырудың архитектурасы мен тәсілдерінің айтарлықтай өзгеруі, біздің ойымызша, көптеген салалардағы бизнес-модель мен инфрақұрылымдық шешімдердің өзгеруіне, кәсіпорынның даму стратегиясын және тұтастай алғанда цифрлық экономиканы әзірлеу процесінде серпінді инновациялардың пайда болуына әкеледі [2].

Цифрлық экономиканың қалыптасуындағы ақпараттық-коммуникациялық технологиялардың ерекше рөлі Қазақстан экономикасының алдында тұрған жаһандық сын-қатерлерге байланысты:

- ұлттық экономиканың технологиялық құрылымының өзгеруі жағдайында ақпараттық-коммуникациялық технологиялар (АКТ) нарықтарының түбегейлі жаңа трансформациясы (нанотехнология, гендік инженерия, NBIC-нано-био -, ақпараттық және танымдық технологиялардың конвергенциясы);
- жаңа композиттік материалдарды жасау, фотоника және оптоинформатиканы, робототехниканы және жасанды интеллекті, "интернет-заттарды" дамыту»;
- "Интернет" желісіндегі ақпаратқа бақылауды күшейту»;
- киберқылмыстың өсуі және жеке адамның Ақпараттық, экономикалық қауіпсіздігі мен жеке басының бостандығына қойылатын талаптар арасындағы алшақтықтың артуы;
- фрилансерлердің санын көбейту;
- Ақпараттық технологиялар нарықтарының өзгеруі және жаңа ақпараттық-коммуникациялық технологияларды игеру артта қалған жағдайда халық шаруашылығының құрылымдық компоненттерін цифрландырудың баяулауы.